

JESÚS M. DE MORENTÍN

La proximitat al mar ha causat molt deteriorament a les cases de l'Havana. En aquests últims deu anys l'oceà ja ha entrat tres vegades mig quilòmetre ciutat endins.

L'Havana lluita contra els elements

L'Havana és aquests dies la capital dels països aplegats sota el concepte d'Iberoamèrica. La capital cubana viu uns moments de transformació en què lluita per conservar uns casalots i palauets molt turístics, malmesos pel clima i la manca de recursos.

L'Havana és una ciutat en plena transformació. L'escenari on es fa la IX Cimeira Iberoamericana els dies 15 i 16 de novembre d'enguany, és troba actualment en ple procés de restauració. El projecte vol salvar de la deterioració definitiva edificis i palaus, en el seu temps magnífics i esplendorosos, i oferir als seus

habitants unes condicions de vida acceptables.

L'Havana vella, centre d'aquest projecte ambiciós de reconstrucció, és una superfície de cinc quilòmetres quadrats, on viuen prop de setanta-cinc mil cubans. Del passat colonial, ara només en resten edificis fantasmagòrics, ombres velles i ruïnoses d'allò que ha-

vien estat. El pas del temps, una climatologia adversa i violenta, i la deixadesa de les administracions, han conduït l'Havana vella, declarada patrimoni de la Humanitat per l'UNESCO el 1982, a una situació quasi ruïnosa.

Eusebio Leal, l'historiador de l'Havana, és l'encarregat de recuperar la vella ciutat, de convertir-la

JESÚS M. DE MORENTÍN

en una urbs habitable i moderna, i de restituir-li, en la mesura dels possibles, la seva antiga brillantor i la seva imatge de ciutat emprenedora. Leal és un home amb molt de poder. Depèn directament del Consell d'Estat, l'òrgan polític màxim de Cuba, i és membre del parlament nacional. Els cubans diuen que és "l'amo" de l'Havana vella, perquè és l'home que controla i distribueix els diners destinats a la reconstrucció. "La cosa més important és que l'Havana, com a ciutat, gràcies a un conjunt de circumstàncies, ha conservat l'essència de la seva arquitectura. En molts casos els edificis s'han deteriorat, però encara es poden restaurar, i aquesta voluntat obstinada té una base econòmica molt sòlida, encara que demani un gran esforç, si tenim en compte les condicions econòmiques i climàtiques de Cuba", diu Leal.

Quan parlem amb l'historiador de l'Havana, el cicló Irene acaba d'abandonar el territori cubà després d'haver-hi fet no pas pocs estralls. A l'Havana vella la força del cicló ha enderrocat uns quants edificis. El vent no és pas, tanmateix, l'únic enemic al qual hom ha de plantar cara. Molts edificis s'han de salvar pràcticament de les urpes de la mar, perquè aquests últims deu anys l'oceà ja ha entrat tres vegades mig quilòmetre ciutat endins, un fenomen nou, causat pel canvi climàtic. Aquestes inundacions han infligit als vells palaus i casals, construïts el segle passat amb pedra o massa, danys irreparables als fonaments, a les canona-

des i a les façanes, i han hagut de suportar la salinització de les parets i de les estructures.

La restauració de l'Havana vella va ser concebuda inicialment com un projecte cultural, subvencionat fonamentalment per la UNESCO, però les autoritats cubanes es van adonar immediatament que havia de ser un projecte més ambiciós, un projecte global, que impliqués una transformació de les condicions econòmiques, socials i urbanes de la capital cubana. "No es poden restaurar les belleses de l'arquitectura ignorant les condicions de vida objectives -diu Eusebio Leal-. A l'Havana vella, hi falta aigua a molts llocs, hi ha problemes angoixosos d'habitatge, ruïna dels edificis, és a dir, que la gent té un temps limitat per a esperar".

L'Havana ha sofert aquests últims anys un procés similar al d'algunes ciutats del món, més acusat a les capitals llatinoamericanes: l'èxode a les ciutats de la població

rural que vol millorar les seves condicions de vida. A Cuba aquesta població procedeix fonamentalment de les províncies de l'est, les menys desenvolupades econòmicament i les que han sofert més durament les conseqüències del bloqueig nord-americà sobre Cuba i l'anomenat període especial, el temps transcorregut des que es va dissoldre el bloc soviètic. Aquests pagesos han anat instal·lant-se tots aquests anys als vells casalots i palaus de la ciutat, bo i adaptant els vells edificis a les seves necessitats, sobretot la d'aconseguir espai per als nous hostes. Aquests llocs ara reben el nom de *solares*.

D'aquesta forma, les velles mansions s'han anat subdividint, a vegades fins a extrems difícils d'imaginar, sovint utilitzant senzillament un tauló de fusta per dividir en dues una habitació i una finestreta. Això ha donat lloc al que a Cuba en diuen *barbacoas*, diguem-ne una versió primitiva i improvisada

Per tots els carrers de l'Havana es veuen paletes i bastides que demostren la preocupació dels cubans per reconstruir les belleses de la capital. L'estat cubà ha creat una empresa que centralitza i gestiona tots els ingressos provinents del turisme: la Corporació Habaguanex.

Es calcula que la restauració d'una illa de cases voreja

Al costat, Eusebio Leal, l'historiador de l'Havana encarregat de gestionar els diners de la restauració de la ciutat. A sota, efectes del cicló Irene, que ha passat recentment per la ciutat i ha enderrocat diversos edificis.

d'un dúplex. "Vaig venir aquí amb la família fa més de cinc anys —explica Ivonne, una jove estudiant de dret de la Universitat de l'Havana—. Ens vam instal·lar al carrer de Corrales, prop de la Factoria, en una casa vella on ja s'estava ma germana gran. Ara som més de set de família, comptant-hi una petita de dotze anys, que jo he d'atendre i protegir, i la promesa de mon germà, que està embarassada". Ivonne ens mostra casa seva, que consisteix exclusivament en una habitació no gaire gran, pràcticament tota ocupada pel seu llit. Hi ha lloc per a un armari, una cuina diminuta i un bany reduït a la mínima expressió. També hi ha un televisor i una nevera. Els conceptes d'intimitat, independència o silenci no existeixen. "En aquestes condicions —diu Ivonne— l'honestat, la decència i el bon viure són virtuts quasi heroiques".

L'amuntegament, la superpoblació i la manca d'expectatives econòmiques són les causes principals del deteriorament de l'Havana vella. Però també hi ha factors relacionats directament amb la naturalesa del règim cubà que ha contribuït a l'actual estat de coses. Com que no hi ha dret de propietat sobre les cases, els seus habitants han caigut en la més absoluta des preocupació. Ningú no vol adobar ni preservar uns habitatges que són propietat de l'estat, on amb prou feines si poden decidir el color de les parets o la distribució interna de les cases, les quals sovint han de compartir, per imposició de les autoritats, amb famílies amb les quals no tenen cap lligam. A sobre, tenint en compte l'escassetat de materials de construcció, ningú no vol recórrer al mercat negre per comprar pintura o ciment i gastar-se els pocs dòlars que tenen en una cosa que els pot costar una multa.

Per això el projecte de restauració s'ha concebut com un pla integral que abasta àmbits diferents. Des de la creació de llocs de treball que dinamitzin l'economia de la ciutat, fins a la construcció de noves escoles, nous hospitals, àrees per al públic, aparcaments per a automòbils, en definitiva, una nova relació de la comunitat amb el

L'amuntegament, la superpoblació i la manca d'expectatives econòmiques són les causes del deteriorament de l'Havana Vella.

seu barri, de l'individu amb la seva ciutat. Com diu Leal: "Allò que vegin mal fet a partir d'aquest moment és responsabilitat nostra, perquè ara fer la biblioteca pública, l'escola o un museu o habilitar els habitatges és cosa nostra, i mantenir-ho, també".

El fons per a sufragar aquest projecte gegantí de restauració prové de diverses fonts. Un 20% del capital necessari és aportat per la UNESCO, que finança un seguit d'actuacions des de l'any 1982. El 80% restant, l'hi han de posar els cubans. "Es calcula que la restauració d'una illa de cases voreja el milió de dòlars, i això que la força de treball és barata, i que no s'han d'importar materials, en tot cas molt pocs. El ciment és nostre, la galvanització, la fosa, la restauració de les rajoles, la de les façanes...", comenta Miguel Martínez Montalbán, professor d'història de la Universitat de Santiago de Cuba.

L'enginy, la creativitat i l'acreditada capacitat de relació dels cubans s'han posat en marxa per aconseguir el finançament del seu projecte. En una economia de guerra, amb la població sotmesa a racionament, no es podien desviar partides pressupostàries per a la reconstrucció de l'Havana vella. Per aconseguir fons, doncs, l'estat cubà ha creat una empresa que centralitza i gestiona tots els ingressos provinents del turisme cada dia més nombrós: la Corporació Habaguanex, que dirigeix l'historiador de la ciutat, Eusebio Leal. "He de fer que aquesta massa enorme de dos milions de turistes que visiten Cuba cada any arribin a l'Havana, perquè en la mesura en què hi vinguin, podré multiplicar els meus esforços i les meves inversions, i no perquè el turista hi deixi els seus diners com una almoïna, sinó perquè cal prestar un seguit de serveis, com ara hotels i restaurants. I els cubans hauran de participar en la creació i en l'usudefruit d'aquesta riquesa", assegura l'historiador.

Molts dels edificis rehabilitats han estat transformats en hotels i restaurants que han convertit l'Havana vella en una ciutat amb

1 milió de dòlars

una extraordinària oferta turística. Molts dels palauets són ara hotels confortables, i antigues esglésies i convents acullen centres culturals, museus i biblioteques.

Una part dels guanys aconseguits per Habaguanex va a parar directament a les arques de l'estat cubà ("sense pàtria no hi ha Havana vella", diu Leal); una altra part es destina a la creació d'infraestructures dins el perímetre de la ciutat antiga i, per últim, el volum d'ingressos més gros va a a parar directament a la restauració dels edificis.

Cent tretze arquitectes, trenta arqueòlegs, més de vint historiadors i experts en història de l'art, més de tres mil obrers qualificats, entre ells picapedrers, polidors, vidriers, etc, treballen en la reconstrucció. La immensa majoria són cubans. Molts han seguit cursos a escoles de restauració de països europeus i iberoamericans o a Cuba mateix. "En aquests moments -assegura Martínez Montalbán- tenim catorze alumnes de la Universitat de Barcelona que col·laboren en l'aixecament de tot el patrimoni del modernisme català a l'Havana vella. Vam arribar a un acord amb l'Ajuntament de Barcelona, i amb el Col·legi d'Arquitectes per treballar en aquest sentit".

N'hi ha unes quantes, d'universitats, que tenen projectes concrets de col·laboració amb l'Oficina de l'Historiador i que participen en la rehabilitació d'alguns edificis facilitant dades històriques, treballs d'especialistes i el fons econòmic necessari. La Universitat d'Alacant i la Politècnica de València, per exemple, també col·laboren en projectes similars.

No hi ha un termini definit per a la restauració de l'Havana vella. És un procés que s'alimenta a si mateix, perquè com més edificis s'hagin rehabilitat i siguin rendibles, com més gent es pugui tornar a allotjar als edificis destinats a habitatge, més mitjans s'aconseguiran per continuar sufragant la reconstrucció. L'oficina de l'Historiador treballa, de moment, amb un pla mestre de cinc anys, però el procés serà molt més llarg.

Roberto Cabezas

MILLENIUM DE CAVAS HILL
SENSE COMENTARIS

1999 + 2001
2000
Cava
Mille
Ria
M
CAVAS HILL
115cl 750ml

ELABORACIÓ ESPECIAL DE 8.000 AMPELLES AMB MÚLTIPLE CARVI DE MIL·LENNI.
Tel. 938 900 588 - <http://www.cavashill.com>